

İzleme Kurulları Raporu

2020

Ağustos 2021

Bu yayın İsveç Büyükelçiliđi desteğiyle hazırlanmıştır. Yayının içeriğinden yalnızca Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği sorumlu olup herhangi bir şekilde İsveç Büyükelçiliđi, Sida'nın görüşlerini yansıtmamaktadır.

İzleme Kurulları Raporu - 2020
Berivan Emine Korkut

Grafikler: Tutku Sönmez
Kapak ve Sayfa Tasarım: Tayfun Koç

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği
Adres: Katip Mustafa Çelebi Mahallesi, Billurcu Sokak,
No:5 Daire:2 Beyoğlu / İstanbul
Telefon: 0212 293 69 82
e-posta: info@cisst.org.tr

İZLEME KURULLARI RAPORU

2020

BERİVAN E. KORKUT

GİRİŞ

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST), izleme ve savunuculuk faaliyetleri kapsamında mahpuslardan ulaşan talep ve şikâyetler doğrultusunda insan haklarını takip ve denetleme mekanizmalarına başvurular yapmaktadır.

Dernek olarak arasında Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (CTE), Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER), Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (Mİ-HİK), Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurulları (raporda bundan sonra cezaevi izleme kurulu olarak geçecektir) ile il ve ilçe insan hakları kurullarının olduğu çeşitli kurumlara başvurular yapılmaktadır. Bunun yanı sıra gelen şikâyetlerin nitelikleri ve kurumların yetki alanları dikkate alınarak Sağlık Bakanlığı, Türk Tabipleri Birliği (TTB), barolar, konsolosluklarında da dahil olduğu geniş bir gruba da başvuru yapılmaktadır.

Bu rapor, 01.01.2020 ile 31.12.2020 tarihleri arasında Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi, Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, İl/İlçe İnsan Hakları Kurulu (İİHK), İl/İlçe Cezaevi İzleme Kurulları (CİK) derneğimiz tarafından yapılan başvuruların ve bu başvurulara verilen cevapların değerlendirilmesi amacıyla veri tabanımız kullanılarak hazırlanmıştır.

Bilgilerin veri tabanına aktarılması esnasında oluşabilecek kimi kayıplar ve cevapların derneğimize ulaşması esnasında (cevapların postada kaybolması gibi) yaşanabilecek kayıplar raporun tamamını ve verilerin doğruluğunu etkilemeyecek minimum düzeydedir.

Cezaevi izleme kurulları ile il ve ilçe izleme kurulları, hapisane içerisine girerek doğrudan izleme yapma yetkisi bulunan ve bireysel başvurular üzerinden de izleme yapan kurumlar olduğu için raporda öncelikli olarak bu kurumlara yer verilmiştir. MİHİK ve TİHEK hapisaneler ve genel ihlaller üzerinden izleme yapıyor olsa da kendilerine yapılan bireysel başvurular doğrultusunda izleme yapma oranları düşüktür. İdari kurumlar olarak Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü ve Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi izleme yapmayan kurumlar olduğu ve gelen cevapların azlığı ve içerik benzerliği sebebiyle bu kurumların raporda cevap değerlendirmelerine daha az yer verilmiştir.

İdari kurumlar dışındaki kurumların cevapları değerlendirilirken kapalı mekânların izlenmesine yönelik önemli bir referans metin olarak kabul edilen Paris Prensipleri¹ esas alınmıştır.

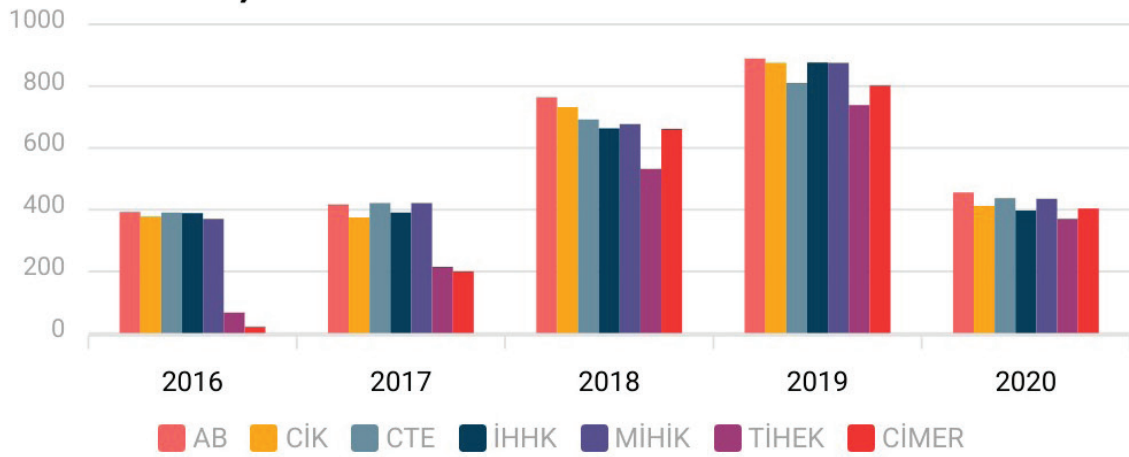
---

1 <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/717Paris-Prensipleri.pdf> (Erişim Tarihi:15 Ağustos 2021)

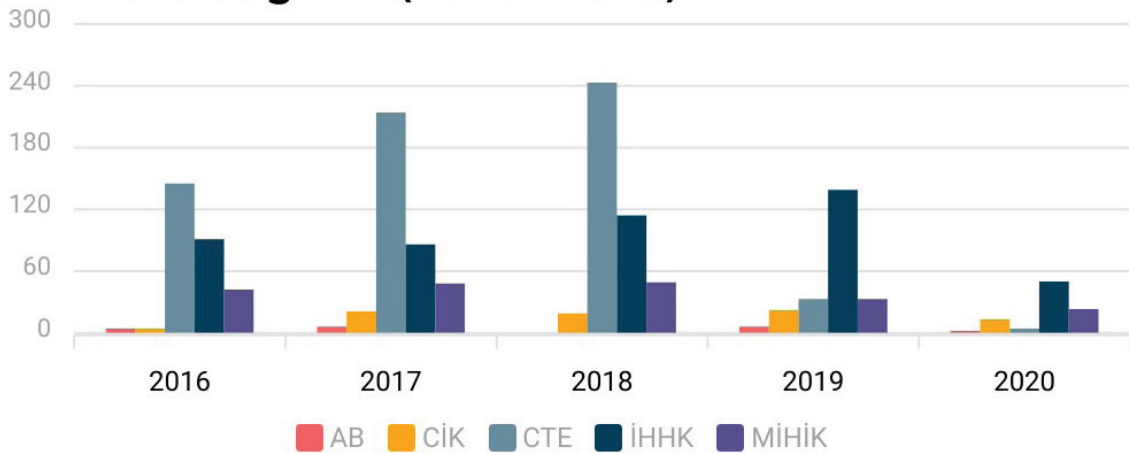
GENEL BAKIŞ

Başvuru Sayısı	2016	2017	2018	2019	2020
Cezaevi İzleme Kurulları	378	375	732	875	412
İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları	389	391	663	876	397
Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu	370	421	677	875	435
Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu	67	215	532	739	370
Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi	20	200	661	802	404
Adalet Bakanlığı	392	417	764	889	456
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü	391	421	692	810	437

Hak ihlali başvurularının kurumlara dağılımı (2016- 2020)

Hak ihlali başvurularına gelen cevapların kurumlara dağılımı (2016- 2020)

Derneğimiz tarafından 01.01.2016 ile 31.12.2020 tarihleri arasında farklı kurumlara toplamda 18.689 başvuru yapılmıştır.

Son beş yılın başvurularının dağılımı aşağıdaki gibidir:

2016 yılında 2036 başvuru

2017 yılında 2522 başvuru

2018 yılında 4986 başvuru

2019 yılında 6041 başvuru

2020 yılında 3104 başvuru

Yukarıdaki verilerde de görüleceği üzere başvuru sayıları 2016-2019 yılları arasında artış gösterirken, 2020 yılında azalmıştır. Bunun yanında başvuru sayılarındaki artış mahpusların uğradığı hak ihlalleri ve yaşadığı sorunlar konusunda istatistiksel bir bilgi sunmamaktadır. Başvuru sayılarında derneğin görünürlük düzeyi ve kişilerin başvuru yapmasını etkileyecek hapishanelerin sansür politikaları, mahpusların misilleme endişeleri gibi diğer etkenler belirleyici olmaktadır. Başvuru sayısını etkileyen birçok farklı etkenin olduğunu ve bu bilginin bu çalışmada yer almadığını belirtmek gerekir.²

01.01.2020- 31.12.2020 TARİHLERİ ARASINDA KULLANILAN BAŞVURU MEKANİZMALARI

Derneğimizin başvuru sayılarında yıllar içerisinde bir artış gözlemlense de 2020 yılına gelindiğinde başvuru sayılarında ciddi bir azalma yaşanmıştır. Mart 2020'den itibaren dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgını ve buna bağlı olarak hapishanelerde alınan tedbirler mahpusların dış dünyayla olan iletişimlerini olumsuz etkilemiştir. Mektuplar ve danışma hattı üzerinden mahpuslarla yoğun iletişim kuran derneğimizde olduğu gibi diğer sivil toplum örgütlerinin de mahpuslarla iletişiminde bu dönem gecikmeler yaşanmıştır. Aşağıdaki tabloda (*Tablo 1*) görüleceği üzere özellikle Türkiye'de ilk COVID-19 vakasının görüldüğü mart ayını takip eden ilk üç ayda derneğimize gelen başvuru sayısında ciddi bir düşüş yaşanmıştır.

Başvuru Tarih Aralığı	Başvuru Sayısı
01.01.2020-31.03.2020	932
01.04.2020-31.06.2020	296
01.07.2020-30.09.2020	1068
01.10.2020-31.12.2020	808

Tablo 1: CİSST 2020 yılı hak ihlali başvuru sayısı

² Mahpusların yaşadığı sorunlar üzerinden daha ayrıntılı bilgi almak için derneğimizin hazırladığı hapishane raporlarının incelenmesini öneririz: <https://cisst.org.tr/tcps-yayinlari/raporlar/> (Erişim Tarihi:15 Ağustos 2021)

Derneğimiz danışma hattı üzerinden mahpus yakınları ve açık ceza infaz kurumunda tutulan mahpuslar üzerinden hapishanelerle iletişimlerini sürdürmüş ve idari başvurular yapmaya devam etmiştir. COVID-19 salgının ilk aylarında derneğimize gelen mektup sayısındaki düşüş başvuru sayılarımıza da yansımıştır. Daha önce de vurguladığımız gibi başvuru sayılarındaki artış veya azalma mahpusların uğradığı hak ihlalleri ve yaşadığı sorunlar konusunda istatistiksel bir bilgi sunmamaktadır.

Başvuru Yapılan Kurum	Yapılan Başvuru Sayısı
CİK	412
İHK	397
MİHK	435
TİHEK	370
CİMER	404
AB	456
CTE	437
Diğer	193

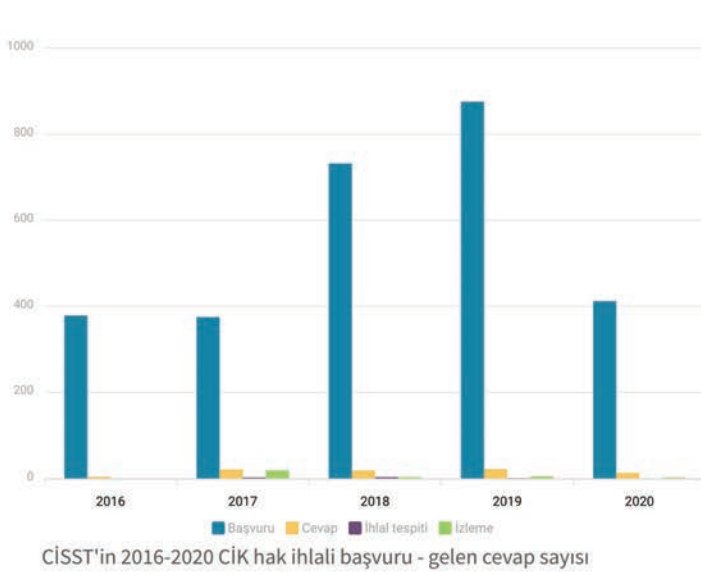
Tablo 2: CİSST 2020 yılı hak ihlali başvurularının kurumlara dağılımı

Son olarak belirtmek gerekir ki 2020 yılında başlayan salgın gerekçesiyle izleme yapma yetkisi bulunan birçok kurum hapishanelerde doğrudan izleme yapmayı durdurmuştur. Başvurulara verilen cevaplar ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde, izleme yapmak yerine başvuruya konu olan kurumlardan bilgi talep etmekle yetinilmiştir Mahpuslardan gelen aktarımlarda derneğimizin bu gözlemini doğrular niteliktedir.

Her ne kadar 20 Mart 2020 tarihinde Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamelerinin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi'nin (CPT) yayınladığı Koronavirüs (COVID-19) pandemisi bağlamında özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere yönelik muameleye ilişkin ilkeler bildirisinde,³ “Devletler, gözetim organlarının, karantina yerleri de dahil olmak üzere, kişilerin tutulduğu her yere erişimini sağlamaya devam etmelidir,” vurgusu yapmış olsa da Türkiye’de birkaç istisna dışında hapishanelerde yerinde izleme faaliyetleri pratikte (defacto olarak) durdurulmuştur.

3 <https://rm.coe.int/16809e09ec> (Erişim Tarihi:15 Ağustos 2021)

CEZAEVİ İZLEME KURULLARI

Türkiye taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin getirdiği yükümlülükle 2001 yılında 4681 sayılı “Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu”nu⁴ yürürlüğe koymuştur.⁵ Bu kapsamda cezaevi izleme kurulları, hapishanelerin bulunduğu illerdeki adli yargı izleme komisyonunca kurulmuşlardır.

Cezaevi izleme kurullarının amacı, ilgili kanunun ilk maddesinde, “*ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin yönetim, işleyiş ve uygulamalarını yerinde görmek, incelemek, bilgi almak ve tespitlerini rapor haline getirerek yetkili ve ilgili mercilere sunmak,*”⁶ biçiminde tanımlanmıştır. Bu kurumlar, izleme raporlarını en geç dört ayda bir periyodik olarak Adalet Bakanlığı, Cumhuriyet Savcılığı, görev alanına girdiği durumlarda ilgili infaz hâkimlikleri ve TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı olmak üzere çeşitli kurumlara sunmak zorundadır. Bunun yanında kurulların raporları kamuoyu ile paylaşılmamakta, kamuoyu ve ilgili sivil toplum örgütlerinin (STÖ) raporlara doğrudan ulaşması mümkün olmamaktadır.

İzleme kurulları 5 asil, 3 yedek üyeden oluşur ve bu üyeleri dört yılda bir değiştirilir.⁷ Seçilen üyeler 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nda sayılan şartların yanında yaş, eğitim, en az 10 yıllık mesleki deneyim gibi objektif niteliklerin yanı sıra bazı ek şartlar taşımak zorundadır.⁸

4 <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4681.pdf> (Erişim Tarihi:15 Ağustos 2021)

5 2021 yılında Cezaevi İzleme Kurulları kanunda değişiklik yapılmış olsa da bu rapor 2020 yılını kapsadığı için değişikliklere yer verilmemiştir.

6 <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4681.pdf> (Erişim Tarihi:15 Ağustos 2021)

7 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/12/20071204-1.htm> (Erişim Tarihi:15 Ağustos 2021)

8 <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4681.pdf> (Erişim Tarihi:15 Ağustos 2021)

Üyelerin seçimi ilgili kanunda, “İzleme kurullarının üyeleri, 3 ve 4’üncü maddelerde yazılı şartlara durumları uygun olan kişilerden re’sen veya o yerdeki ilgili kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının görüşleri alınarak ya da o yerin en büyük mülkî âmirinin yardımıyla belirlenecek olanlar ile doğrudan başvurular arasından adli yargı adalet komisyonunca oybirliğiyle seçilirler,” biçiminde düzenlenmiştir.

Kurulların seçimlerinin ne zaman yapılacağı, nereye başvurulacağı ve seçilemeyen başvuru- ların duruma nasıl itiraz edeceği gibi konular, muğlak bırakılmış ve kişilerin etkin başvuru yapmalarını sağlayacak mekanizmalar oluşturulmamıştır. Yine başvuracak kişilerin 657 sayılı kanun çerçevesinde devlet memuru olabilecek şartları taşıma zorunluluğu, başvuruları sınır- landıran önemli bir etmendir. Bu durum da Paris Prensipleri bakımından eleştirilebilecek bir noktadır. Eleştirilebilecek bir diğer nokta ise izleme kurullarının 01.09.2016 tarihinde 673 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile tüm kurul üyelerinin üyelikten düşürülmesi ve yeni- den seçim yapılması kararı, Paris Prensipleri’nde öngörülen “bağımsızlık güvencesini” tehlikeye düşürmektedir.

İzleme kurullarında görev alacak kişilerin nasıl bir kurul içi eğitimden geçirildikleri ve izleme konusunda hangi belgeleri esas aldıkları, hangi temel kurallara uyarak rapor hazırladıkları, izle- me esnasında karşılaşılan hak ihlallerini nasıl tespit ettikleri, neleri hak ihlali olarak tanımladık- ları oldukça belirsizdir. Başvurulara gelen cevapların ayrıntıları incelendiğinde geçmiş yıllarda olduğu gibi kurullar arasında genel bir yaklaşımın bulunmadığı, aynı soruna farklı kurulla- rın birbirinden oldukça farklı cevaplar verdiğini görülmüştür. Yine verilen cevaplarda genel uluslararası sözleşmeler ve prensiplerin yeterince dikkate alınmadığı görülmektedir. Kurulun başvurulara verdiği yanıtlarda yeterli ve efektif inceleme yapılmadığı tespitinden doğan kurul kararlarına itiraz etme ihtiyacında ise hangi kurum/kuruluşa itiraz edileceği hususunda bir boş- luk bulunmaktadır.

Tüm sonuçlar incelendiğinde;

Yıllar	Başvuru Sayısı
2016	378
2017	375
2018	732
2019	875
2020	412

Tablo 3: CİSST’in 2016-2020 CİK hak ihlali başvuru sayısı

Yıllar	Başvuru Cevap Sayısı
2016	4
2017	21
2018	19
2019	22
2020	13

Tablo 4: CİSST'in 2016-2020 cik hak ihlali başvuru cevap sayısı

Yıllar	Başvuru Cevaplarında İhlal Tespit Sayısı
2016	0
2017	2
2018	3
2019	1
2020	0

Tablo 5: CİSST'in 2016-2020 cik hak ihlali başvuru cevaplarında ihlal tespit sayısı

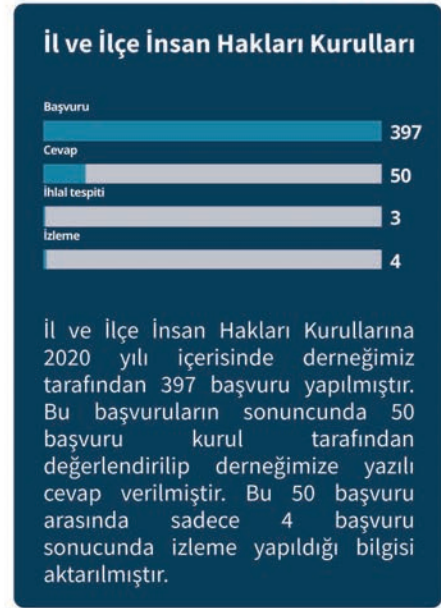
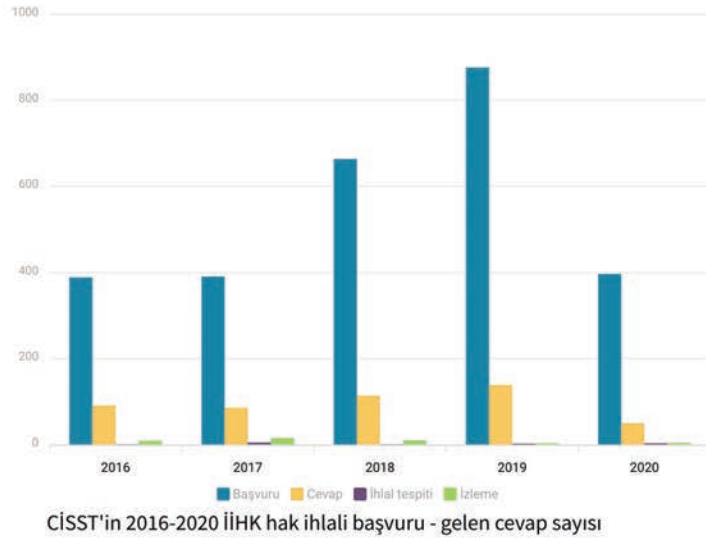
Yıllar	İzleme Sayısı
2016	0
2017	19
2018	3
2019	5
2020	2

Tablo 6: CİSST'in 2016-2020 hak ihlali başvuruları sonucu yapılan izleme sayısı

Cezaevi izleme kurullarına 2020 yılı içerisinde derneğimiz tarafından 412 başvuru yapılmıştır. Bu başvuruların sadece 13'üne cevap verilmiştir. 6 başvurunun kurumlar arası yönlendirme yapıldığı bilgisi derneğimize aktarılmıştır. 2020 yılı içerisinde yaptığımız başvurular sonucunda sadece 2 başvuru cevabında ceza infaz kurumunda izleme yapıldığına dair bilgi aktarılmıştır. Bunun yanında derneğimizin yaptığı başvurulara verilen 13 cevap yakından incelendiğinde sadece altı başvuruda kurumlardan bilgi istenmiş ve cevaplar bu bilgi doğrultusunda düzenlenmiştir. Dört cevapta yasanın veya yönetmeliğin ilgili maddesi yorumlanmadan cevap olarak derneğimize iletilmiştir. Yapılan 412 başvuru ve gelen cevaplar incelendiğinde, cezaevi izleme kurullarının hiçbir başvuruda hak ihlali tespit etmediği görülmüştür.

İL VE İLÇE İNSAN HAKLARI KURULLARI

2020

Türkiye’de ceza infaz kurumlarını doğrudan izleme yetkisi olan kurumlardan biri de İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarıdır. Dayanağını 4643 sayılı Kanun’dan⁹ alan bu kurullar, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik kapsamında kurulmuştur.¹⁰ Türkiye’de her il ve ilçede insan hakları kurulları mevcuttur ve bu kurullar sadece kamu kurumları ile ilgili şikâyetleri inceleme yetkisine sahiptir.

İlgili yönetmeliğin 13. Maddesinde bu kurulların işlevi şu şekilde tanımlanmıştır: “İl ve İlçe Kurulları; insan hakları ihlali iddiaları ile ilgili başvuruları incelemek ve araştırmak, inceleme ve araştırma sonuçlarını değerlendirmek, ulaşılan sonuçları konusuna göre Cumhuriyet savcılıklarına ya da ilgili idari makamlara iletmek ve sonucunu takip etmekle görevlidir.”

İlgili yönetmelik, bu kurulların kendilerine iletilen ihlal iddialarını inceleme ve karara bağlama yetkisi olduğunu belirtir. Bunun yanında kurullara incelemeye aldıkları başvurular hakkında doğrudan bir yaptırım önerme yetkisi vermez. Kurullar, sadece bağlayıcılığı bulunmayan önerilerini Cumhuriyet Savcılıkları ve ilgili idari makamlara sunabilirler. Bu önerileri uygulama ve uygulatma yetkisine sahip değildir.

Paris Prensipleri açısından değerlendirildiğinde bu kurulların yapısının bağımsızlığı da tartışmalı bir konudur. Kurulların başında vali ve vali yardımcısı, bu görevlendirmenin olmadığı durumlarda da büyükşehir statüsü bulunan illerde büyükşehir belediye başkanı veya başkan yardımcısı, diğer illerde il belediye başkanı veya başkan yardımcısı bulunur.

9 <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/6635.pdf> (Erişim Tarihi:15 Ağustos 2021)

10 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/11/20031123.htm> (Erişim Tarihi:15 Ağustos 2021)

Barolar, Tabipler Birliği, Ticaret ve Sanayi Odası gibi meslek kuruluşlarının birer temsilci atama hakkı bulunması, bu kurullardaki temel olumlu noktadır. Bunun dışındaki STÖ'ler ve sivil aktörler kurullarda görev almak için başvuruda bulunabilirler ancak bu kişilerin görev alması, mülki amirlerin inisiyatifine bırakılmıştır. Düzenleme, “valilik tarafından belirlenecek bir temsilci” önkoşuluna bağlandığından Paris Prensipleri açısından kabul edilemez noktalardan birini oluşturmaktadır.

Kurulların seçimlerinin ne zaman yapılacağı, kimlerin hangi koşullarda başvuru yapacağı ve mülki amir tarafından hangi kriterlerin esas alınacağı kısmı yönetmelikte yeterince açık tanımlanmamıştır. Aynı şekilde mülki amirin başvurusunu kabul etmediği kurul adaylarının nerelere itiraz edeceği ve seçilme kriterlerinin ne olduğu konusunda da bir belirsizlik vardır.

Yine yönetmeliğin 10. Maddesinde kişilerin ulaşımını kolaylaştırmak için alınacak önlemler kısmında “bütün kamu kurum ve kuruluşlarına”, “İnsan Hakları Başvuru Kutuları” koymak yer almışsa da pratikte ceza infaz kurumlarına “İnsan Hakları Başvuru Kutuları” konulmamaktadır.

Yönetmelik incelendiğinde kurulların izleme yetkisi olduğu belirtilse de bu izlemeyi hangi temel esaslar üzerinden yapacağı, nelere dikkat edeceği gibi konular oldukça muğlaktır. Yine cezai izleme kurullarında olduğu gibi il insan hakları kurullarının raporları da ilgili idari birimlere gönderilirken sivil toplum kuruluşlarının erişimine kapalıdır.

Yıllar	Başvuru Sayısı
2016	389
2017	391
2018	663
2019	876
2020	397

Tablo 7: CİSST'in 2016-2020 İHK hak ihlali başvuru sayısı

Yıllar	Başvuru Cevap Sayısı
2016	91
2017	86
2018	114
2019	139
2020	50

Tablo 8: CİSST'in 2016-2020 İHK hak ihlali başvuru cevap sayısı

Yıllar	Başvuru Cevaplarında İhlal Tespit Sayısı
2016	1
2017	5
2018	1
2019	2
2020	3

Tablo 9: CİSST'in 2016-2020 İHK hak ihlali başvuru cevaplarında ihlal tespit sayısı

Yıllar	İzleme Sayısı
2016	9
2017	15
2018	10
2019	3
2020	4

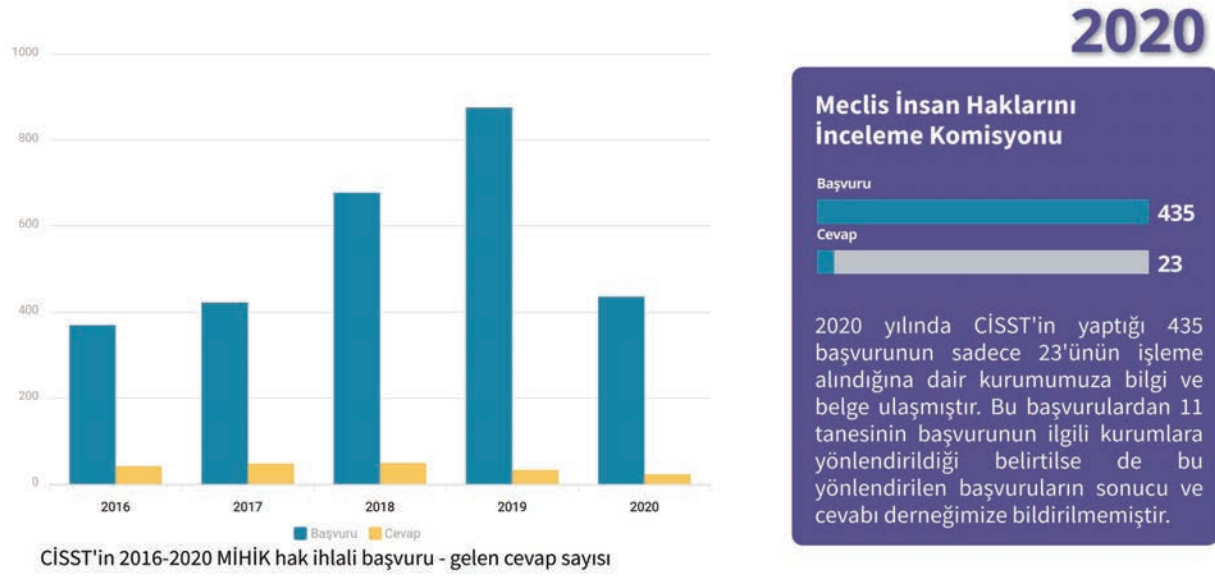
Tablo 10: CİSST'in 2016-2020 hak ihlali başvuruları sonucu yapılan izleme sayısı

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarına 2020 yılı içerisinde derneğimiz tarafından 397 başvuru yapılmıştır. Bu başvuruların sonucunda 50 başvuru kurul tarafından değerlendirilip derneğimize yazılı cevap verilmiştir. Bu 50 başvuru arasında sadece 4 başvuru sonucunda izleme yapıldığı bilgisi aktarılmıştır. Bu başvuru cevaplarının 15 tanesi diğer (CTE, Adalet Bakanlığı, Cumhuriyet Savcılıkları ve Ceza İnfaz Kurumu İdareleri gibi) idari kurumlardan gelen cevaplar doğrultusunda hazırlanmış, 23 tanesinde yasanın ilgili maddesi başvuru cevabına eklenerek derneğimize gönderilmiştir. Yapılan 397 başvuru sonrasında, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları tarafında sadece 4 adet ihlal tespit edilmiştir.

Kurulların görev ve yetkilerinin tanımlandığı ilgili yönetmeliğin 12. Maddesinin (h) ve (i) (j) bentlerinde nezarethanelerin denetlenmesi ve bu konuda öneriler sunulması bulunsa da diğer kapalı kurumlar –örneğin hapishaneler– bu tanımlamada yer almamıştır. Bu durum, pratikte kurulların hapishaneler konusundaki kafa karışıklığını artırmakta ve bazı kurullar, yetkisi dahilinde olmasına rağmen hapishanelerle ilgili başvuru almamaktadır. Ne var ki yine aynı yönetmelik maddesinin (f) bendinde “İnsan hakları uygulamalarını yerinde görmek amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlara ziyaretler gerçekleştirmek,” ifadesi kullanıldığından hapishanelerin kapsam dışı olduğunu savunmaktansa, nezarethanelerin de kapsam içinde olduğunu vurgulamak amacıyla bu ayırımın yapıldığı kanaatindeyiz.

Yetki alanlarında olmasına rağmen il ve ilçe insan hakları kurullarına derneğimiz tarafında yapılan 397 başvurunun 38 tanesi “ceza infaz kurumlarının kendi kurullarının yetki alanlarında olmadığı” notu ile incelenmeden CİK veya ilgili Cumhuriyet Savcıları gibi farklı kurumlara yönlendirilmiştir.

MECLİS İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Ceza infaz kurumlarını denetleme ve izleme yetkisi, aynı zamanda Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndedir (TBMM). TBMM üyelerinin, önceden haber vermeksizin ceza infaz kurumları ile TMK kapsamına giren mahpuslar dışındaki mahpusları ziyaret etme yetkisine sahiptir.¹¹

Aynı zamanda bu denetleme soru önermeleri ve araştırma önermeleri vermek yoluyla sağlanabilir.¹² Bir diğer denetleme yöntemi ise TBMM bünyesinde 05.12.1990 Tarih ve 3686 sayılı kanunla¹³ kurulmuş olan İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve bu komisyona bağlı bir alt komisyon olan Tutuklu ve Hükümlü Hakları Komisyonu¹⁴ aracılığıyla gerçekleşir.

Bu komisyonların ceza infaz kurumlarındaki mahpuslardan ve ilgili STÖ'lerden gelen başvuruları inceleme yetkisi ve sorumlulukları vardır. Komisyon kendisine yapılan şikâyetleri incelerken Adalet Bakanlığı ile Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nden bilgi ve belge talep etme, araştırma isteme yetkisine sahiptir. Aynı zamanda şikâyetler hakkında ceza infaz kurumuna gidip yerinde izleme yapma, mahpuslarla görüşme ve kurumun fiziksel koşullarını inceleme yetkileri de bulunmaktadır.

11 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=8345&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi:15 Ağustos 2021)

12 <http://www.anayasa.gen.tr/tbmmictuzuk.htm> (Erişim Tarihi:15 Ağustos 2021)

13 <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/kanun.htm> (Erişim Tarihi:15 Ağustos 2021)

14 https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.mv_goruntule?pTutanakId=36584 (Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2021)

01.01.2016-31.12.2020 yılları arasındaki verilere ve MİHİK'in yayınladığı raporlara bakıldığında, komisyonun genel insan hakları ve hapisanelerin genel durumu hakkında sınırlı da olsa izleme yapma eğilimi varken bireysel başvurularda izleme yapma veya durumu değerlendirme konusunda bir eğiliminin olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu konuda komisyonda da çeşitli tartışmalar yaşansa da 2020 yılı içerisinde bu konuda herhangi bir olumlu gelişme yaşanmamıştır.¹⁵ Yine görüşme tutanakları incelendiğinde 12 Ekim 2020 itibarıyla 27. Yasama Döneminde MİHİK'e 6093 başvuru yapılmış ve bunların 4767 tanesi ceza infaz kurularına ilişkin olduğu açıklanmıştır.¹⁶ Komisyon açıklamasında ayrıca 5825 başvuru hakkında gerekli işlem yapıldığını belirtse de bu işlemlerin ayrıntıları ve sorunların çözümü noktasında atılan adımlarla ilgili ayrıntılı bilgi vermemiştir.

Yıllar	Başvuru Sayısı
2016	370
2017	421
2018	677
2019	875
2020	435

Tablo 11: CİSST'in 2016-2020 MİHİK hak ihlali başvuru sayısı

Yıllar	Başvuru Cevap Sayısı
2016	42
2017	48
2018	49
2019	33
2020	23

Tablo 12: CİSST'in 2016-2020 MİHİK hak ihlali başvuru cevap sayısı

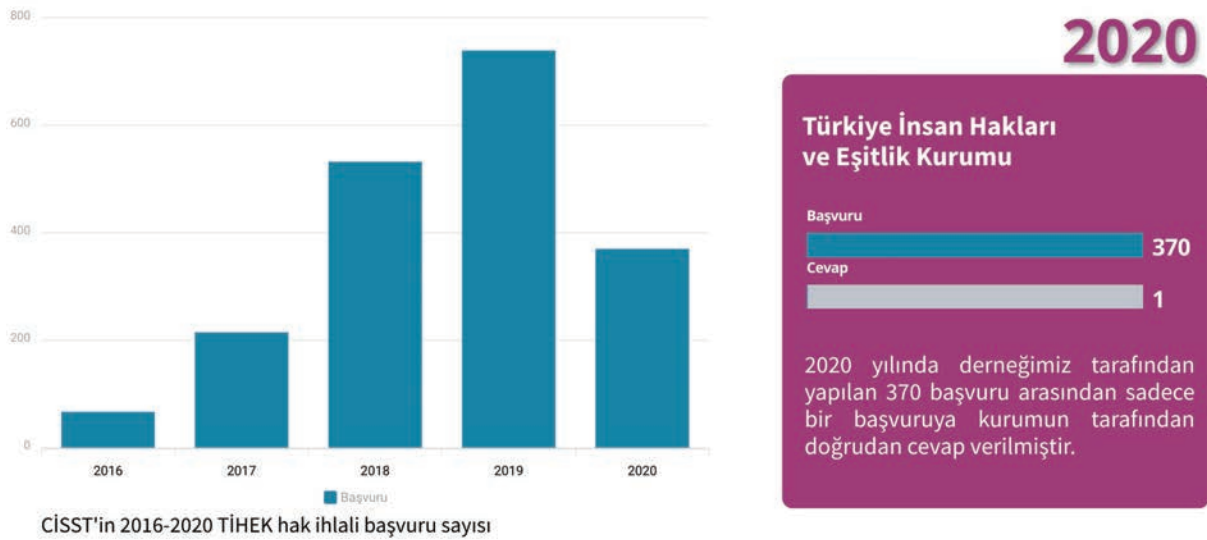
01.01.2020- 31.12.2020 tarihleri arasında derneğimizin yaptığı 435 başvurunun sadece 23'nün işleme alındığına dair kurumumuza bilgi ve belge ulaşmıştır. Bu başvurulardan 11 başvurunun ilgili kurumlara yönlendirildiği belirtilse de bu yönlendirilen başvuruların sonucu ve cevabı derneğimize bildirilmemiştir. Bu cevaplar incelendiğinde geçmiş yıllarda olduğu gibi yerinde izleme yapılmadığı, mahpusların görüşünün alınmadığı, kurumdaki belgeler ve kamera kayıtlarının incelenmediği görülmektedir.

15 https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2540 (Erişim Tarihi:15 Ağustos 2021)

16 https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2576 (Erişim Tarihi:15 Ağustos 2021)

MİHİK veya ona bağlı tutuklu ve hükümlü hakları alt komisyonun başvurularımız sonrasında doğrudan izleme yaptığına dair bir başvuru cevabı elimize ulaşmamıştır. Derneğimiz aracılığıyla yapılan insan hakları başvuruları hakkında MİHİK'in hapisaneye giderek izleme yapmak veya araştırma yapmak yerine Adalet Bakanlığı, CTE ve ilgili Cumhuriyet Savcılıklarına yönlendirme yapma eğilimde olduğunu yukarıdaki verilere bakarak söylemek mümkündür. Bunun yanında tek tek başvurular üzerinden olmasa da aralıklı şekilde yapılan hapisane ziyaretlerinde, ziyaret edilecek hapisanelerin seçimi konusunda komisyona yapılan başvuru yoğunluğunun göz önünde bulundurulduğu, komisyonun görüşme tutanaklarından anlaşılmaktadır.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

Türkiye İnsan Hakları Kurumu 21 Haziran 2012 tarihinde 6332¹⁷ sayılı kanun kapsamında kurulmasının ardından 20 Nisan 2016 tarihinde 6701¹⁸ sayılı Kanun ile ilga edilerek yerine Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu kurulmuştur. TİHEK, “*insan onurunu temel alarak insan haklarının korunmak ve geliştirilmek, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınmasını sağlamak ile hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesini temin etmek görevleri yanı sıra işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal önleme mekanizması (UÖM) işlevini yerine getirmekle de görevlendirilmiştir.*”¹⁹

17 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120630-2.htm> (Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2021)

18 <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6701.pdf> (Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2021)

19 <https://www.tihkek.gov.tr/ulusal-onleme-mekanizmasi/> (Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2021)

Kanunun 9. Maddesinin (i) bendinde de özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin başvurularını ulusal önleme mekanizması olarak incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek TİHEK'in yetkileri arasında sıralanmıştır.

Paris Prensipleri üzerinden değerlendirdiğimizde bir ulusal önleme mekanizması olan TİHEK'in birçok yapısal sorunu bünyesinde barındırdığını söylemek mümkündür. Kurumun kuruluş yapısı, üyelerin seçilme şekli, ekonomik bağımsızlığı gibi temel kriterler dikkate alındığında bir ulusal önleme mekanizması olarak TİHEK'in Paris Prensipleri'ne aykırı ve bağımsızlığı tartışılan bir kurum olduğunu belirtebiliriz. Derneğimiz tarafından "İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol (OPCAT) ulusal önleme mekanizması olarak re'sen ziyaret ve inceleme yetkinizi kullanması" talebiyle TİHEK'e başvuru yapılmaktadır. 2020 yılında derneğimiz tarafından yapılan 370 başvuru arasından sadece bir başvuruya kurum tarafından doğrudan cevap verilmiştir.

Yıllar	Başvuru Sayısı
2016	67
2017	215
2018	532
2019	739
2020	370

Tablo 13: CİSST'in 2016-2020 TİHEK hak ihlali başvuru sayısı

CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM MERKEZİ

2006 yılında Başbakanlığa bağlı olarak kurulan BİMER (Başbakanlık İletişim Merkezi), başbakanlık kurumunun ortadan kalmasıyla birlikte, CİMER (Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi) olarak faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir.

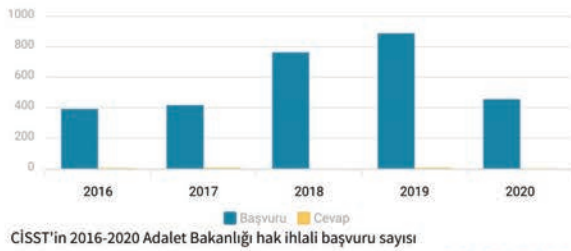
Derneğimize gelen tüm şikâyetlerle ilgili CİMER'e de düzenli başvuru yapılmaktadır. 2020 yılında derneğimiz tarafından CİMER'e toplam 404 başvuru yapılmış ve bu başvuruların sadece 20 tanesine cevap verilmiştir. Bu başvuruların sadece 7 tanesi araştırma ve inceleme yapıp derneğimize bilgi verilmiştir. CİMER bu başvurular dışındaki diğer cevaplarda sıklıkla "başvurunuz işleme alınmıştır" cevabı vermekle yetinmiştir. İşleme aldığı başvurunun kime ait olduğu, başvuru numarası vb. bilgiler belirtilmemektedir. Aynı zamanda başvuru kuruma işleme alınma esnasında verilen dosya numarası da aktarılmamaktadır. Başvuru kuruma dosya numarası aktarılmadığı halde cevap metinleri dosya numarası üzerinden yapılmaktadır. Başvuruların faksla gönderilmesi sebebiyle CİMER'in verdiği başvuru numara-

larını derneğimizin bilme imkânı olmamasından ötürü yönlendirme yapılan ve işleme alınan cevabın hangi başvuruya ait olduğunun kaydını tutmak da oldukça zorlaşmaktadır.

Yıllar	Başvuru Sayısı
2016	20
2017	200
2018	661
2019	802
2020	404

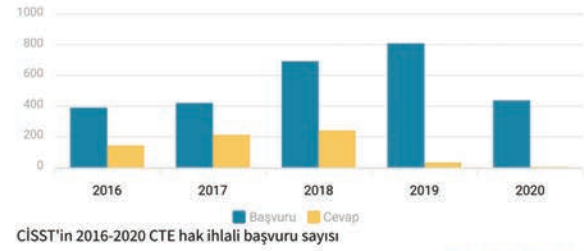
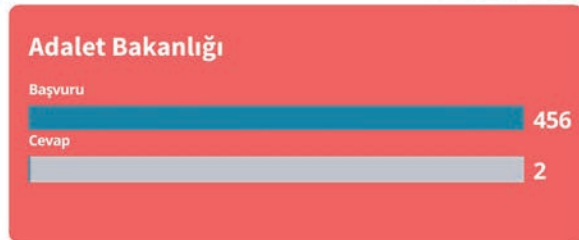
Tablo 14: CİSST'in 2016-2020 BİMER ve CİMER hak ihlali başvuru sayısı

ADALET BAKANLIĞI VE CEZA VE TEVKİFEVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

CİSST'in 2016-2020 Adalet Bakanlığı hak ihlali başvuru sayısı

2020

CİSST'in 2016-2020 CTE hak ihlali başvuru sayısı

2020

Ceza infaz kurumları, idari açıdan Adalet Bakanlığı ve bakanlığa bağlı bir genel müdürlük olan Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı kurumlardır. Ceza infaz kurumları ve bu kurumlarda bulunan mahpuslarla ilgili yapılacak her işlem CTE ve Adalet Bakanlığı'nın yetkisi dahilinde olduğu için mahpuslardan gelen şikâyetlerle ilgili olarak bu kurumlara başvuru yapılır. CTE, Adalet Bakanlığı bünyesinde bulunduğu için her iki kuruma ayrı ayrı başvuru yapılsa da bakanlığa yapılan başvurular, doğrudan CTE'ye yönlendirilmektedir.

Yıllar	Başvuru Sayısı
2016	392
2017	417
2018	764
2019	889
2020	456

Tablo 15: CİSST'in 2016-2020 Adalet Bakanlığı hak ihlali başvuru sayısı

Yıllar	Başvuru Cevap Sayısı
2016	4
2017	6
2018	0
2019	6
2020	2

Tablo 16: CİSST'in 2016-2020 Adalet Bakanlığı hak ihlali başvuru cevap sayısı

Yıllar	Başvuru Sayısı
2016	391
2017	421
2018	692
2019	810
2020	437

Tablo 17: CİSST'in 2016-2020 CTE hak ihlali başvuru sayısı

Yıllar	Başvuru Cevap Sayısı
2016	145
2017	214
2018	243
2019	33
2020	4

Tablo 18: CİSST'in 2016-2020 CTE hak ihlali başvuru cevap sayısı

CTE, derneğimizin kendisine yaptığı başvurular konusunda genellikle doğrudan mahpusu bilgilendirmektedir. Kurumumuza cevap verdiği durumlarda da bu cevaplar bilgi içermemekte, konu hakkında başvuruda bulunduğumuz mahpusa bilgi verildiği belirtilmektedir.

Bu durum, başvurunun sonuçları hakkında yeterli bilgi sahibi olmamızı, süreci takip etmemizi ve başvuruların nasıl sonuçlandığına dair doğru bilgiye ulaşmamızı zorlaştırmaktadır. Adalet Bakanlığı da yaptığımız başvurular hakkında kurumumuza bilgi vermek yerine doğrudan mahpusu bilgilendirmekte ve işlem yapmaktadır.

SONUÇ

Sivil toplum örgütleri açısından Türkiye hapishanelerinde uzun süreden beri hak temelli izleme yapılamaması, raporda anılan kurulların hapishane alanındaki sorumluluğunu daha önemli hale getirmektedir. Bu kurulların insan hakları bağlamında alandaki etkisi, başvuru mekanizmalarını en aktif kullanan kuruluşlardan biri olan CISST için son derece önemlidir. Başvuru yapılan kurumlar başvuru sayılarını ve başvuru sonuçlarını kamuoyu ile paylaşmadıkları için bu konuda daha ayrıntılı bir raporlama ve değerlendirme yapmak mümkün olmamaktadır. Bu eksikliği gidermek için tüm bu sınırlılıklarına rağmen ve kurumların süreçlerini yürütürken şeffaf raporları kamuoyuyla paylaşabilmeleri için bu rapor hazırlanmıştır. Rapor, başvuru mekanizmaları ve gelen cevaplar üzerinden genel bir bilgi veremese de bir örneklem oluşturması açısından önemlidir. Başvurulara verilen cevaplar ve bu cevapların içerikleri incelendiğinde mekanizmaların bağımsız ve yerinde izleme yönünün eksik olduğu, aynı kurul yapısının farklı adli yargı bölgelerinde ve illerde farklı tutumlar sergilediği, bir hak ihlaline ya da hak ihlali iddiasına karşılık objektif ve detaylı olarak ilgililerin aydınlatılmadığı görülmektedir. Tüm bunlar, başvuru mekanizmalarının etkililiğinin arttırılmasına işaret eden önemli verilerdir.

